ВІДГУК

на автореферат кандидатської дисертації

Компанець Катерини Андріївни

на тему "Організаційно-економічне обґрунтування принципів та методів управління підприємством"

(на прикладі туристичних організацій)

за спеціальністю 08.00.04– економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковою тематикою

Генеральною метою трансформації економіки України є впровадження економічних реформ для прискорення темпів економічного зростання. В умовах глобалізаційних викликів та пролонгованої соціально-економічної кризи, суб'єктам господарської діяльності потрібна конструктивна система управління, яка повинна базуватися на методах та принципах, що спроможні забезпечити дієвість управлінських заходів на етапах життєвого циклу підприємства. Наведені аспекти важливі для туристичних підприємств зважаючи на те, що туризм як вид економічної діяльності є соціально-економічним явищем глобального значення. Економічний ефект від діяльності суб'єктів туристичного бізнесу обумовлений тим, що внесок туризму у світовий ВВП досяг 10%, а в експорті – майже 6%. У країнах, що мають привабливі природно-кліматичні умови, туризм із суміжними галузями забезпечує до 90% національного доходу. У цю сферу щорічно залучається майже 7-8% світових інвестицій. При цьому, згідно з прогнозами, до 2018-2020 рр. туризм буде динамічно розвиватися і далі, забезпечуючи внесок у щорічне зростання світового ВВП не менше 3-4%.

Актуальні аспекти управління підприємствами висвітлені у наукових працях закордонних та вітчизняних вчених-економістів. Проте окремі

Канцелярия
01/1826
16 12 2015

важливі питання щодо підвищення ефективності управління туристичними підприємствами є дискусійними. Малодослідженими залишаються ті аспекти управління туристичними організаціями, які розкривають особливості обґрунтування та застосування методів і принципів управління, що спрямовані на формування конкурентоспроможних туристичних продуктів у нинішніх соціально-економічних умовах.

Виходячи з вищенаведених аргументів, тема дослідження "Організаційно-економічне обґрунтування принципів та методів управління підприємством" (на прикладі туристичних організацій) є актуальною. На користь актуальності теми дисертації свідчить те, що наукова робота виконана відповідно до тематики науково-дослідних робіт Національного транспортного університету, а саме: «Організаційно-економічні проблеми транспортного комплексу України на сучасному етапі розвитку» (номер державної реєстрації 0110U008118 від 23.12.2012 р.) та «Теоретичні основи удосконалення системи управління підприємствами транспортного комплексу» (номер державної реєстрації 0114U006585 від 24.12.2014 р.).

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертаційну роботу виконано автором самостійно. Запропоновані наукові положення, методичні розробки, висновки і рекомендації обґрунтовані, базуються на результатах проведеного дослідження теоретичних, методологічних та прикладних засад управління підприємством.

Теоретичною та методологічною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників з питань економіки, управління, маркетингу та організації туризму, стратегічного управління та

стратегічного маркетингу, управління конкурентоспроможністю підприємств, формування та забезпечення конкурентних переваг суб'єктів туристичного бізнесу.

Інформаційну базу дисертації склали законодавчі, нормативні акти з питань розвитку туристичного бізнесу ринку, аналітичні й статистичні матеріали Всесвітньої туристичної організації, Державної служби статистики України; первинні дані суб'єктів туристичного бізнесу; матеріали наукових та науково-публіцистичних видань; результати соціологічних *досліджень, проведених автором у 2005-2015 рр.*

При вирішенні завдань дослідження здобувачем застосовано комплексний та системний підходи; використано сукупність загальнонаукових та спеціальних наукових методів, які дозволили провести теоретичні та методологічні узагальнення, сформулювати обґрунтовані рекомендації. Обробка фактологічних даних здійснена з використанням сучасних програмно-інформаційних засобів і технологій.

Обґрунтування актуальності теми дисертації є змістовним, сукупність поставлених та вирішених завдань є такою, що сприяє розкриттю теми та досягненню мети дослідження. Висновки дисертаційного дослідження є достатньою мірою обґрунтованими, вони базуються на критичному аналізі та синтезі відповідних наукових положень, інформаційних і статистичних джерел; аналітичному узагальненні практичного досвіду.

При підготовці дисертаційної роботи автор орієнтувався на сучасну методологію і технологію наукових досліджень, що підтверджується застосуванням спектру методів аналізу і обробки інформації, зокрема: методів аналізу, синтезу, групування, структурного моделювання, порівняльного і статистичного аналізу, моделювання кореляційно-регресійного та авторегресійного аналізу

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджено відповідними довідками про використання

розроблених здобувачем практичних та методичних рекомендацій у практичній діяльності суб'єктів туристичного бізнесу ТОВ «Туристична пошта» (акт впровадження № 2814 від 12.01.2015р.), ТОВ «Краєвид» (акт впровадження № 102 від 13.01.2015 р.), ТОВ «Унітерра-ІІІ» (акт впровадження № 101/09 від 09.02.2015р.); навчальному процесі Національного транспортного університету при викладанні професійно орієнтованих дисциплін «Діяльність туристичної самодіяльної організації», «Туристичне країнознавство», «Рекреаційні комплекси», «Організація діяльності туроператора» (акт впровадження №2010/08-09 від 04.08.2014р.).

Розглядаючи з цих позицій дисертаційну роботу Компанець К.А., доцільно зазначити, що актуальність обраного напряму дисертаційної роботи обумовлює те, що для активізації розвитку туристичного бізнесу вагомим є: застосування портфелю методів та принципів управління підприємствами, які спрямовані на превентивне реагування на зміни та виклики поточного економічного і соціального розвитку; врахування тенденцій, що формуються на глобальному та внутрішньому ринках туристичних послуг; розробка нових та удосконалення наявних туристичних продуктів відповідно до вимог споживчого попиту.

Наукова новизна, теоретична і практична значущість результатів дослідження

Ознайомлення з матеріалами дослідження, змістом автореферату, науковими працями здобувача дозволяють зазначити про результати, які містять наукову новизну і відтворенні у таких положеннях:

1. Розкрито теоретичні засади організаційно-економічного обґрунтування принципів та методів управління підприємством, зокрема:

- обґрунтовано наукову позицію щодо доцільності застосування принципу конвергенції в управлінні туристичними організаціями, який розкриває засади консолідованого об'єднання суб'єктів туристичного ринку. Доведення авторської наукової позиції щодо застосування принципу конвергенції в управлінні дозволило визначити передумови консолідації учасників туристичного ринку як основи для реалізації їх економічних інтересів та конвергентного застосовування принципів і методів управління для репрезентативності аналізу управління (с.26-28, с.144-157);

– удосконалено систему цільових орієнтирів організаційно-економічного адаптування методів та принципів управління туристичними підприємствами. Це дозволило автору удосконалити класифікацію туристичних маршрутів, запропонувати принципи та оптимізувати процес формування конкурентоспроможного туристичного продукту (маршруту), забезпечити можливість оцінки характеру і ступеня взаємозв'язку складових туристичних маршрутів (с. 37- 39, 119, 123, 128, 129);

– обґрунтовано поняття «пріоритетна територія подорожі (ПТП)», «пріоритетно-цінний об'єкт (PZO)» (с. 84-89, с. 110 - 119), сутність яких розкриває спрямованість процесу організаційно-економічного обґрунтування принципів та методів управління туристичними підприємствами. Це дозволило змоделювати алгоритм формування туристичного маршруту. На користь цього елементу наукової новизни слід зазначити, що введення у науковий обіг нових дефініцій, які є обґрунтованими та формують понятійне поле туризму є вагомим науковим результатом, оскільки дотепер для цієї сфери концептуально не сформовано єдиного термінологічного поля.

2. Вдосконалено методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності туристичного продукту, які базуються на

системному, структурно-функціональному, інституційному методах; принципах соціально-культурного та соціально-економічного спрямування, цілеспрямованості, ефективності, системності.

Використання запропонованих дисертантом методів та принципів управління дозволило:

- дослідити та визначити детермінанти формування туристичного маршруту (с. 64-70);

- змоделювати матрицю пріоритетних факторів для вибору туристичного маршруту (с.67- 69);

- визначити фактори пріоритетного району для розроблення конкурентоспроможного туристичного маршруту (с. 74 - 78);

- запропонувати порядок розрахунку рівня пріоритетності території здійснення туристичної подорожі, пріоритетності об'єкта для туристичної подорожі (с. 76, 77); показників, що використовуються у процесі аналізу обсягу та структури реалізації туристичного продукту (маршруту) (с.82-84);

– розробити інформаційно-методичне забезпечення формування туристичного маршруту (с.106-118).

3. Розроблено пропозиції щодо імплементації запропонованих методів та принципів в управління туристичними організаціями, що дозволило дисертанту:

– довести доцільність використання принципу ефективності для вибору туристичного маршруту (п.3.2., с. 120-130). З метою доведення доказу щодо можливості вибору оптимального за пріоритетністю туристичного маршруту автором використано методи лінійного та цілочисельного програмування;

– змістовно удосконалити рекомендації щодо розроблення та застосування моделі формування оптимального туристичного маршруту через апробацію блок-схеми реалізації завдання пошуку раціонального туристичного маршруту (рис. 3.8, с.131-141).

На підставі вищевикладеного можна зазначити, що теоретична значимість дослідження полягає в організаційно-економічному забезпеченні обґрунтування принципів та методів управління, метою яких є орієнтація системи управління на оптимізацію бізнес-процесів туристичної організації, задоволення потреб споживачів туристичних послуг, формування конкурентоспроможного туристичного продукту.

Практичну цінність мають пропозиції дисертаційної роботи, які можуть бути використані при розробці організаційно-економічних заходів підвищення конкурентоспроможності туристичного продукту, а саме: програмне забезпечення створення туристичного конкурентоспроможного продукту, що сприятиме скороченню тривалості здійснення екскурсійних замовлень та оперативному розрахунку нитки туристичного маршруту (с.131); методика визначення ціни та розрахунку собівартості на екскурсійні маршруті, які здійснюються автомобільним транспортом (с.145-157).

Висновки і рекомендації, що запропоновано у дисертаційній роботі прийняті до розгляду та використання у діяльності ТОВ «Туристична пошта» (акт впровадження № 2814 від 12.01.2015р.), ТОВ «Краєвид» (акт впровадження № 102 від 13.01.2015 р.), ТОВ «Унітерра-ІІІ» (акт впровадження № 101/09 від 09.02.2015р.).

Відповідність автореферату змісту дисертації

Автореферат достатньо повно відображає зміст дисертаційної роботи. У ньому у стислій формі представлено основні наукові результати, які отримано у процесі дослідження, ступінь новизни теоретичних положень, висновки та рекомендації щодо використання результатів у практичній діяльності туристичних підприємств.

Повнота викладу основних наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Вивчення матеріалів дослідження та автореферату дисертанта свідчать про відповідність змісту автореферату основним положенням дисертаційної роботи. Дослідження має концептуальний та прикладний аспекти, що є характерним для наукової роботи. В авторефераті розкрито основні наукові результати, які отримано в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації роботи.

Здобувачка оприлюднила результати дисертаційної роботи у 23 наукових працях, а саме: 8 – у фахових виданнях, 3 – у закордонних виданнях, 12 – у матеріалах конференцій. Отримано 3 свідоцтва про реєстрацію авторських прав на твори: «Методика формування туристичного маршруту», «Формалізована модель формування оптимального туристичного маршруту» та «Програмне забезпечення моделі формування оптимального туристичного маршруту».

Публікації відображають основні результати дисертаційної роботи. Положення наукової новизни, що зазначені у дисертаційній роботі, висвітлено у наукових працях, опублікованих автором у наукових фахових виданнях. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам щодо публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних Компанець К.А. результатів дослідження, слід зазначити деякі дискусійні положення, недоліки та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі

1. При формулюванні елементу наукової новизни «*удосконалено*»,

а саме «систему цільових орієнтирів організаційно-економічного адаптування методів та принципів управління туристичними підприємствами, застосування яких дозволяє за результатами багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу в режимі реального часу оптимізувати процес формування туристичного маршруту» (с.7) у дисертаційній роботі є певна неузгодженість, необґрунтованість та обмеженість використання цього наукового результату. Виходячи з позиції автора, система цільових орієнтирів організаційно-економічного адаптування методів та принципів управління туристичними підприємствами спрямована виключно на оптимізацію процесу формування туристичного маршруту. Доцільно було б з методологічної позиції розкрити складові запропонованої системи цільових орієнтирів організаційно-економічного адаптування методів та принципів управління (економічну, соціальну, екологічну), зважаючи на те, що цільові орієнтири можуть виступати в якості стратегічного інструменту, що забезпечує скоординований розвиток різних підсистем управління. Цільові орієнтири організаційно-економічного адаптування методів та принципів управління туристичними підприємствами повинні спрямувати управління на реалізацію комплексу економічних, організаційних, інноваційних та інших заходів, тобто вони покликані забезпечити можливість охоплення управлінських заходів, необхідних для вирішення проблем і узгодження дій по досягненню управлінських цілей, які адекватні вимогам підприємницького середовища.

2. У дисертації на основі теоретичного аналізу (п.1.2.) розкрито сутність дефініції «управління» (с.20-24) як основи для обґрунтування методів та принципів управління, які доцільно застосовувати суб'єктами господарської діяльності в умовах глобалізації. Зокрема, за результатами дослідження автор дійшла висновку про доцільність застосовування в управлінні

підприємствами системного, структурно-функціонального, інституціонального та синергетично-системного методів (табл.1.2 (с.25). При цьому не наведено авторської позиції щодо застосування вказаних методів управління. У цьому контексті слід зазначити, що у науковому колі сформувався достатній науково-інформаційний досвід використання методів та принципів управління. Як відомо, сучасний етап розвитку теорії та практики менеджменту визначається взаємним узгодженням принципів та інструментів управління, розроблених у рамках трьох домінуючих концепцій – процесної, системної та ситуаційної, а також концептуальних положень стратегічного управління. Очевидно, що ускладнення і динамізація процесів функціонування підприємств обумовлюють необхідність змін у системах управління, для того, щоб адекватно відповідати реальній дійсності та умовам функціонування. Зокрема, у теорії і практиці управління поширеними є комбіновані методи (наприклад, функціонально-структурний, відтворювально-еволюційний, процесно-системний, ресурсно-ситуаційний, програмно-цільовий та ін.). Для обґрунтованого висновку щодо використання системного, структурно-функціонального, інституціонального та синергетично-системного методів доцільно було здійснити порівняльний аналіз застосування базових методів в управлінні з урахуванням критичного огляду різноманітних наукових позицій вчених. Теоретичний аналіз є вагомою науковою платформою, яка надає можливість визначати, аналізувати і формувати позицію дослідника. Подібне зауваження до позиції автора щодо застосування в управлінні принципу конвергенції (с.25). Автор спочатку зазначає про необхідність застосування саме цього принципу, потім наводить аргументи, не представляючи результати теоретичного аналізу загальних принципів управління підприємствами.

3. У дисертації автором доведено, що передумовою організаційно-економічного обґрунтування принципів та методів управління туристичними

організаціями є визначення детермінант формування конкурентоспроможного туристичного продукту (с.39-40, с. 54-78). Автор наголошує, що для використання принципів формування конкурентоспроможного туристичного продукту (с.57) необхідним є дослідження факторів, які впливають на формування туристичного продукту (туристичного маршруту). При цьому дисертант зазначає про доцільність використання SWOT-аналізу туристичного середовища. Аналізуючи представлений матеріал, опонент зазначає наступне. По-перше, необґрунтовано використання і не розкрито сутність дефініції «туристичне середовище». По-друге, зважаючи на те, що універсальний SWOT-аналіз використовується у різних сферах економіки і управління для визначення напрямів стратегічного розвитку суб'єктів господарської діяльності, доцільно було б аргументувати необхідність використання саме цієї методики. Для дослідження конкурентоспроможності туристичного продукту доцільно було б ідентифікувати портфель факторів не тільки за макро та мезорівнями (с.58). Слушним було б виділення та дослідження факторів, які обумовлюють споживчі характеристики туристичного продукту і є основою його конкурентоспроможності. Виходячи із результатів дослідження автора у п.2.2 наведено SWOT-аналіз зовнішнього середовища у контексті визначення сильних, слабких сторін та можливостей і загроз розвитку туризму. Це підтверджує те, що продовжуючи аналізувати результати застосування методу SWOT, дисертант моделює туристичні профілі України, Естонії та Туреччини (с.64). За результатами організаційно-економічного обґрунтування детермінант формування конкурентоспроможного туристичного продукту автор доводить наукову позицію щодо виділення групи факторів, які впливають на формування туристичного продукту (туристичного маршруту) (с.67, табл.2.4.). Погоджуючись із портфелем факторів, які

виділив автор, опонент зазначає про недоцільність поєднання культурного та соціально-економічного фактора. Також автор не розкриває сутність фактору «комунікабельність».

4. Аналізуючи застосування удосконалених принципів та методів у формуванні конкурентоспроможного продукту (п.2.2) здобувачка провела дослідження структури туристичного продукту (с.80-81) та запропонувала порядок розрахунку показників, які використовуються у процесі аналізу обсягу та структури реалізації туристичного продукту (маршруту) (табл. 2.8., с.82-83). Оцінюючи наукові результати, які наведені у цьому підрозділі доцільно зазначити, що з методичної позиції застосування удосконалених принципів та методів у формуванні конкурентоспроможного продукту розкрито поверхово, оскільки судячи з назви п.2.2 автор мав на меті проаналізувати їх вплив на забезпечення конкурентоспроможності. Однак дисертант обмежився представленням результатів факторів впливу на вибір пріоритетного туристичного району. Дискусійним є дослідницький матеріал, який наведено у табл.2.9 «Кількісне перетворення факторів пріоритетного функціонування конкурентоспроможного маршруту». По-перше, автором не доведено позицію, які чинники обумовлюють конкурентоспроможність маршруту. По-друге, не зазначено, які принципи та методи впливають на процес формування конкурентоспроможного продукту. По-третє, якщо йдеться кількісне перетворення факторів пріоритетного функціонування конкурентоспроможного маршруту, то необхідно було представити кількісні показники цього процесу. Автору не вдалося сформулювати формальні кількісні показники, оскільки дисертант обмежився лише перерахуванням метрик. Також у форматі спрямованості дослідження, доцільним було б авторське тлумачення поняття «конкурентоспроможність туристичного маршруту». На нашу думку, для наукового дослідження, характерним повинен бути масив інформації, що

розкриває не тільки аналітичне дослідження процесу формування конкурентоспроможності туристичного маршруту, але й визначення методичних засад підвищення його рівня.

5. Досліджуючи методичні підходи до формування туристичного продукту (маршруту) (2.3.), дисертант представила результати дослідження щодо логічної послідовності створення туру (с.93, рис.2.9) та регіональних туристичних маршрутів (с. 97, рис.2.11). Узагальнюючих висновків стосовно методичних підходів не представлено. Систематизація та презентація таких результатів дослідження, на думку опонента сприяла б системному сприйняттю методів та принципів управління формуванням туристичного продукту (маршруту) для вирішення управлінського завдання підвищення конкурентоспроможності туристичного підприємства.

6. З метою охоплення запропонованих автором методів та принципів управління автор зазначає про необхідність їх застосування для розроблення підходу до формування конкурентоспроможного туристичного маршруту (п.3.1). При цьому автор доходить висновку про доцільність застосування принципу економічності туристичних маршрутів (с.105), не розкриваючи при цьому його сутності. Зважаючи на вагомість цієї пропозиції, автору доцільно було розкрити його сутність. Принцип економічності є одним з ключових в управлінні підприємства, оскільки дозволяє виміряти використання ресурсів та обґрунтувати засади оптимізації бізнес-процесів і, відповідно, є критично важливим фактором для того, щоб організація могла вижити і добитися успіху в умовах ринку.

7. Для забезпечення імплементації запропонованих у роботі методів та принципів, автор у п. 3.4 репрезентує результати економічної ефективності від впровадження методичних підходів. Для вирішення цього завдання дисертант здійснив апробацію програмного забезпечення формування оптимального туристичного маршруту. При цьому автор не конкретизував,

які обґрунтовані у дисертації методи та принципи управління застосовані у процесі розрахунку показників економічної ефективності діяльності (с. 150, табл.3.11, рис. 3.11, с.151, рис.3.12, с.156, табл.3.14). Автору доцільно було конкретизувати, які методи та принципи управління забезпечили досягнення позитивних результатів зважаючи на те, що дисертант наголошує на тому, що найбільший ефект досліджуване підприємство досягло у 2012 р. під час проведення спортивного заходу «ЕВРО -2012». Тому, не зрозумілим залишається, які методи та принципи управління туристичним підприємством необхідно застосовувати для підвищення ефективності результату господарської діяльності (ресурсовіддачі) та ефективності процесу формування оптимального туристичного маршруту (ресурсомісткості).

Загальні висновки та її відповідність встановленим вимогам ДАК України

Дисертаційне дослідження Компанець К.А. являє собою завершену, самостійно виконану, кваліфіковану наукову працю, в якій на основі проведених автором досліджень отримані наукові результати щодо обґрунтування методів та принципів управління і розроблення практичних рекомендацій щодо їх імплементації в управління підприємствами (на прикладі туристичних організацій).

Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які вирішені у процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни. Автореферат є автентичним за змістом і відображає основні положення дисертації. Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами спостережень. Напрямок дисертаційного дослідження

відповідає профілю спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Компанець Катерини Андріївни на тему «Організаційно-економічне обґрунтування принципів та методів управління підприємством" (на прикладі туристичних організацій), за змістом і оформленням відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор – Компанець Катерина Андріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:
доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри готельно-ресторанного
бізнесу
Київського національного
торговельно-економічного університету М. Г. Бойко